

Digital träff 9 september 2025

Renodla ditt budskap och håll läsaren i handen

Lina Wennersten-Gradert
Per Snaprud
Magnus Linton

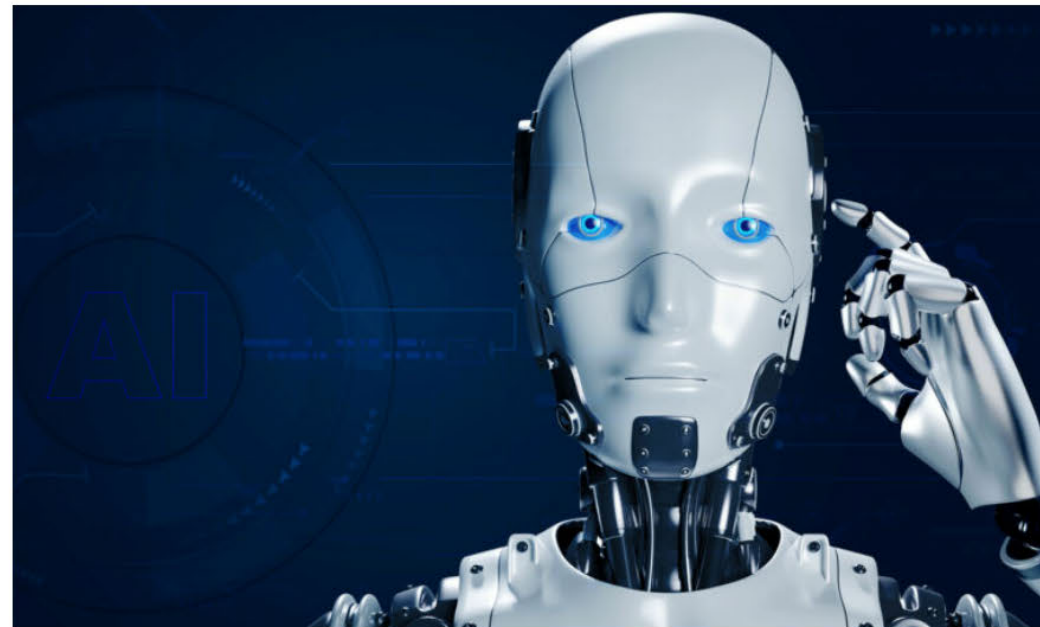
FORSKARKOMMENTAR Olle Häggström

”Våga se risken för AI-katastrof”

AI-FORSKAREN OLLE HÄGGSTRÖM anser att det är ett misstag att förneka existensen av annan intelligens än den mänskliga.

TEKNIK

↓ NYHETER

**Forskare inför COP 28:
”Klimatfrågan kan vara ett
fyrstorn i en turbulent tid”**

MILJÖ & KLIMAT

**Upp till bevis för klimatmötets
ordförandeland**

MILJÖ & KLIMAT

**Så tappade Sverige ledartröjan i
klimatarbetet**

MILJÖ & KLIMAT

FORSKARKOMMENTAR

**”Övertygande språk är inget
belägg för intelligens”**

TEKNIK

**Sofie Mohlin är bäst i Sverige på
att berätta om forskning**

F&F

- Forskning & Framsteg grundades 1966 och ägs av en stiftelse.
- Stiftelsen får bidrag från en lång rad forskningsfinansiärer.
- Tidningen är publicistiskt oberoende.
- Upplaga: Drygt 20 000 per nummer (inklusive Readly).
- Drygt 200 000 besök på fof.se per månad.

FORSKARKOMMENTAR Henrik Ekengren Oscarsson

”Detta krävs för att ses som svensk”

Frågan om nationell identitet diskuteras ofta i ett högt tonläge. Men statsvetaren Henrik Ekengren Oscarsson är hoppfull. Det är egentligen bara två saker som krävs för att vi ska betrakta en människa som ”verkligt svensk”.

SAMHÄLLE & KULTUR INTEGRATION PUBLICERAD 2023-06-02

Språket är viktigare än härkomst när människor anger vad som krävs för att någon ska ses som svensk. Bilden är från ett nationaldagsfirande på Skansen. Bild: Bengt Nyman, CCBY

Det här är en kommenterande text. Analyser och åsikter är skribentens egna.

Behovet att kunna avgränsa vad som är svenskt och var svenskhet egentligen består tycks bli allt större. Samhällsdebatten om kultur, migration och integration är intensiv och ofta polariserad. Det uppskruvade tonläget gör det svårt att se några gemensamma definitioner av nationell identitet. Vad menar vi med svensk kultur? Vad krävs för att betrakta en människa som ”verkligt svensk”?

Forskare skriver i F&F

Placeboeffekten lämnar mätbara spår i hjärnan. Forskaren Karin Jensen visar att den kan fungera till och med om medicinburken är tydligt märkt med ordet placebo.

40 Forskning & Framsteg 9–2022

Hjärnan

Under pandemin har ovanliga händelser inom sjukvården satt placeboeffekten i ramp ljuset. I augusti 2021 kom en märklig nyhet från en vårdcentral i norra Tyskland. Tänk dig att du går dit för att ta vaccin mot covid19.

Sköterskan ger dig sprutan, sätter dit ett litet plåster och berättar att du senare kan bli öm i armen, känna dig trött och få huvudvärk. Du får också veta att det är vanligt att känna sig frusen, må illa, få feber eller ont i muskler och leder. Framåt kvällen börjar du känna dig trött, frusen och illamående och det är tydligt att vaccinet börjat verka i kroppen. Så långt är allt normalt, och efter ett dygn är symtomen borta. Sedan händer något oväntat.

En anställd på vårdcentralen ringer och berättar att en allvarig händelse har inträffat. Sköterskan som gav dig sprutan har bytt ut vaccinampullerna mot vanligt koksalt, och du har sannolikt fått placebo i stället för vaccin. Du blir ställd och har svårt att tro att det är sant. Varför skulle någon göra så? Och hur kan det vara möjligt med tanke på de tydliga biverkningar du fått av vaccine? Skandalen drabbade runt 10 000 personer i tyska Friesland. De uppmanades att komma tillbaka för att ta en riktig vaccinspruta eftersom det var oklart vem som fått äkta vaccin och vem som fått placebo.

VI VET INTE exakt vilka biverkningar som uppstod hos dem som fick koksalt i stället för vaccin, men det är sannolikt att många blev trötta, mädde illa och fick ont i huvudet. Detta vet vi eftersom dessa biverkningar av placebovaccin var mycket vanliga i de randomiserade dubbelblinda studier av covid 19vaccin som gjordes där människor antingen fick vaccin eller placebo. Biverkningarna uppstod trots att patienterna, helt i enlighet med gällande etiska principer för forskning, var fullt medvetna om att de kunde få placebo.

Det ovanliga med händelsen i Friesland är alltså inte att patienterna fick biverkningar av placebo sprutan utan att en representant för sjukvården brutit mot regler och lagar genom att injicera placebo i stället för äkta vaccin utan patienternas samtycke. De flesta som vaccinerades under den här tiden var äldre eller sköra individer. De kan ha utsatts för fara då de börjat leva sina liv i tron om att de var vaccinerade mot covid19. Orsaken till att sköterskan bytte ut innehållet i sprutan tros vara vaccinnmotstånd, men utredningen om fallet är inte klar.

Ett knappt år efter vaccinskandalen i Tyskland kom rapporter om en liknande händelse på en vårdcentral i Lund. Där visade det sig att någon råkat blanda ihop ampuller med koksalt och

vaccin. I Lund uppdagades misstaget snabbt och 298 personer fick komma tillbaka för ytterligare en spruta med förhoppningsvis äkta vaccin. Även i detta fall är det sannolikt att patienter upplevde biverkningar kopplade till vaccinet trots att de fått en injektion med koksalt. Förväntningar kan ha stor betydelse.

PLACEBO ÄR NAMNET på en behandling som inte har något aktivt innehåll, men som ändå kan ha positiva effekter på sjukdomssymtom genom att man förväntar sig lindring. En sådan förbättring kallas placeboeffekt och är skild från en förbättring som sker genom spontan läkning då symtom minskar över tid. Det finns även negativa reaktioner som uppstår på liknande sätt. Då pratar vi om noceboeffekten, som inne bär en försämring av hälsan, precis som vid biverkningar av placebovaccin. Båda är exempel på förväntanseffekter och kan uppstå genom olika former av inläring, antingen genom egna erfarenheter eller genom att observera andra.

Det finns egentligen ingenting i definitionen av placebo som innebär att man måste vara lurad för att effekten ska uppstå, men ofta används placebo i så kallade dubbelblinda studier där varken vård givare eller patient får veta om en behandling är placebo eller äkta vara förrän studien är slut.

Placeboeffekten är ett tydligt exempel på hur mentala processer kan påverka kroppsliga symtom. Studier har påvisat placeboeffekter vid behandling av bland annat neurologiska sjukdomar, smärta, illamående, astma och ångest. Men det finns be gränsningar för vilka tillstånd som går att påverka med placebo. Generellt kan man säga att symtom som står under styrning av det centrala nerv systemet går att påverka med placebo eftersom det måste finnas en mekanism för hur våra tankar, det vill säga hjärnans processer, kan samverka med en kroppslig funktion. Det är därmed osannolikt att placeboeffekten skulle kunna påverka läkning av brutna ben eller något annat som inte hjärnans processer reglerar.

Om Karin Jensen

- Docent i klinisk neurovetenskap vid Karolinska institutet där hon leder en forskargrupp med fokus på smärta, placebo och hjärnbildning.
- Sitter i styrelsen för den internationella organisationen för placebostudier.
- Pro Futura-forskare vid det tvärvetenskapliga institutet Swedish Collegium for Advanced Study i Uppsala.
- Har bidragit med nya kunskaper inom området långvarig smärta och placeboeffekten med över 70 publikationer i vetenskapliga tidskrifter samt ett stort engagemang för populär-vetenskap.
- Aktuell med boken *Hoppets anatomi* (Natur & Kultur 2022).

F&F granskar

Här är armen forskarna ville glömma

Granskning →

Den tankestyrda armprotesen fungerar hur bra som helst. Den bilden gav svenska forskare av sina egna resultat. Forskning & Framsteg kan nu avslöja att de undanhöll allvarliga komplikationer. Patient 4 var nära att dö.

Text Per Snaprud Foto Nicke Johansson

F&F granskar

Patient 4, Mattias Hallberg, fick sepsis, ett livshotande tillstånd.

När och om vad ska jag skriva?
Var aktuell!

Forskar du om något som plötsligt är
på allas läppar. Skriv!

FORSKARKOMMENTAR *Léon Chafik*

”Sluta larma om att Golfströmmen kollapsar”

Vi bör inte låta oss skrämmas av spekulationer om att Golfströmmen snart kommer att kollapsa, skriver oceanografen och klimatforskaren Léon Chafik. Hans studier tyder på att den har en tidigare okänd motståndskraft.

När och om vad ska jag skriva?
Allmänintresse

Det kan även finnas ett mer långsiktigt allmänintresse.

Skrivandet

- Lansera en idé. Viktigt: Läs tidningen först!
- Skriv ett synopsis.
- Diskutera synopsiset med din redaktör.
- Skriv.
- Feedback. Rutor? Illustrationer?
- Skriv igen.
- Redaktören skriver om. Ta ett djupt andetag!
- Slutredigering.
- Klart! Dela i sociala medier.

Skrivtips

- Tänk på en specifik läsare.
- Hitta storyn. Gula lappar?
- Börja gärna med en scen.
- Din lojalitet ligger hos läsaren, inte hos din chef.
- Läs texten högt.

Vill du skriva?

Läs mer på fof.se/skriv-i-fof

Och kontakta oss!

Per Snaprud

om du forskar inom medicin, naturvetenskap och teknik.

per.snaprud@fof.se

070-269 97 07

Lina Wennersten-Gradert

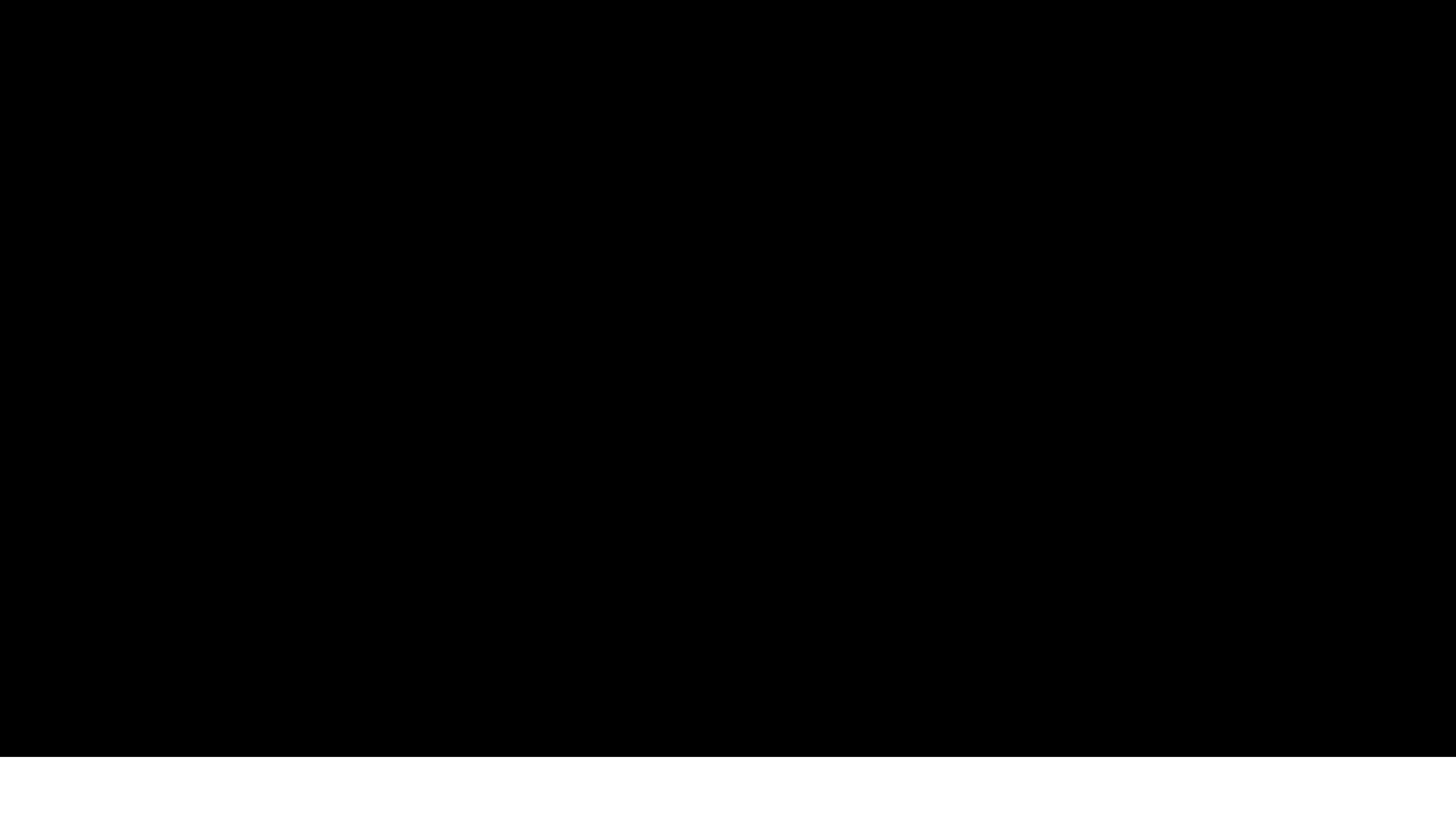
om du forskar inom samhällsvetenskap och humaniora.

lina.wennersten@fof.se

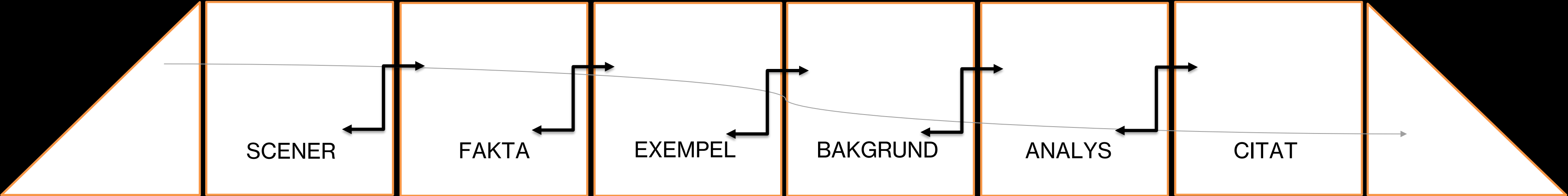
076-555 62 68

Essäns essens

– fyra tips

Tänk symmetriskt.

Tänk symmetriskt.

Undvik undervisning.

~~Invandringen har under de senaste decennierna förändrat många västerländska samhällen på ett genomgripande sätt.~~

~~Vad är juridik? Hur har rättsreglernas tolkning och tillämpning förändrats över tid?
Vilka är juridikens institutioner och hur skiljer sig olika rättsområden från varandra?~~

~~Som vi ska se i nästa avsnitt...~~

Tänk symmetriskt.

Undvik undervisning.

Sök problem.

Hösten 2012 tillfrågade Statens medieråd landets 18-åringar om de läser böcker eller tidningar dagligen och 27 procent svarade ja. Sju år senare hade den siffran minskat till 11.

Tänk symmetriskt.

Undvik undervisning.

Sök problem.

Testa en *när*-start.

När regeringen nu gör en historisk radikaliserings av svensk djurskyddslagstiftning har det gått exakt 20 år sedan en känd författare levererade en för den tiden typisk tes: ”Hos veganerna kan man verkligen tala om ett hat mot människan.”

När Matthieu Chartraire nyligen utsågs till ”Mister Gay France” och sedan kom ut som hängiven supporter av högerextrema Front National blev det en stark bild av den nyauktoritära vågens mest mångbottnade fenomen: homonationalism.

Boka föreläsningar och workshops:

textochstil@iffs.se